
Etničke manjine i interetnički odnosi*

Izlaganje sa znanstvenog skupa

UDK: 323.15(497.5)

Primljeno: 7. studenog 2001.

Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj

SINIŠA TATALOVIĆ**

Sažetak

Za Republiku Hrvatsku je nakon njezinog osamostaljivanja normativno reguliranje i praktično ostvarivanje sloboda i prava pripadnika nacionalnih manjina postalo značajan ispit i mjerilo stupnja demokratizacije društva, te jedan od bitnih uvjeta za ekonomsku i političku integraciju u Europu. Ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, polazeći od okvira sadržanih u hrvatskom zakonodavstvu, može se promatrati na četiri razine: putem kulturne autonomije, odgoja i izobrazbe na manjinskom jeziku i pismu, razmjernog sudjelovanja u vlasti na državnoj i lokalnim razinama te prekogranične suradnje nacionalnih manjina. Pregled ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, pokazuje da prava iz kulturne autonomije, zbog organiziranosti, najpotpunije ostvaruju pripadnici nacionalnih manjina koje su ta prava imale i prije uspostave samostalne Republike Hrvatske. Pripadnici "novih" nacionalnih manjina još su u fazi organiziranja u cilju cjelovitog ostvarivanja svojih manjinskih prava. U poticanju politike zaštite nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj osobito su aktivne europske organizacije i institucije koje rade u interesu stabilnosti i sigurnosti Europe.

Ključne riječi: Hrvatska, etnička prava, kulturna autonomija, lokalna autonomija, nacionalne manjine

Uvod

Republika Hrvatska prije osamostaljivanja 1991. godine bila je kroz povijest u sastavu različitih država u okviru kojih se kretalo stanovništvo, tako da danas na području

* Tekstovi Siniše Tatalovića, Mitje Žagara i Slave Kukića koji se ovdje objavljuju bili su osnovom za izlaganja na znanstvenom skupu "Nacionalne manjine u demokratskom društvu / manjine na jugoistoku Europe", održanom u Vrbovskom od 23. do 25. ožujka 2001. godine, u organizaciji Fakulteta političkih znanosti i Friedrich-Ebert-Stiftung.

** *Siniša Tatalović*, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetima Nacionalna i međunarodna sigurnost i Politike nacionalne sigurnosti.

Hrvatske žive i pripadnici drugih naroda s kojima su Hrvati bili u zajedničkim državama. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Republici Hrvatskoj građani su se očitovali kao pripadnici 23 različite nacionalnosti, od kojih 22 imaju formalni status nacionalne manjine, iako ga sve ne ostvaruju u praksi. Pripadnici pojedinih nacionalnih manjina doseljavali su na područje Republike Hrvatske kao ekonomski migranti (Česi, Slovaci, Slovenci, Makedonci, Bošnjaci ...) ili nakon svjetskih ratova (Rusi, Bugari), dok dio pripadnika autohtonih nacionalnih manjina (Talijani, Mađari, Nijemci, Srbi i Ukrajinci) živi na području Hrvatske već stoljećima. U Hrvatskoj pripadnici nacionalnih manjina žive na području velikog broja gradova i općina. Nacionalne manjine su koncentrirane u većem broju uglavnom na područjima: Istre, sjeverne Dalmacije, Like, Korduna, Banovine, zapadne i istočne Slavonije i Baranje.

Za Republiku Hrvatsku je nakon njezinog osamostaljivanja normativno reguliranje i praktično ostvarivanje sloboda i prava pripadnika nacionalnih manjina postalo značajan ispit i mjerilo stupnja demokratizacije društva, te jedan od bitnih uvjeta za ekonomsku i političku integraciju u Europu. Tih je činjenica vrlo brzo postala svjesna hrvatska Vlada, koja je odmah nakon uspostave samostalnosti i neovisnosti omogućila nastavak ostvarivanja prava pripadnika tada postojećih nacionalnih manjina. Započela je i rad na definiranju novog, primjerenijeg modela ostvarivanja manjinskih prava, koji je uključivao i novonastale nacionalne manjine. To je trebalo omogućiti etnički suživot u Hrvatskoj u novim uvjetima.

Republika Hrvatska je od bivše SFRJ naslijedila model zaštite prava samo nekih nacionalnih manjina.¹ Suočena s činjenicom da ne može smanjivati stečena prava postojećim manjinama², Republika Hrvatska im odmah priznaje stečena prava. Međutim, određena vrsta problema pojavljuje se oko definiranja prava pripadnika "novih" nacionalnih manjina. Pojavile su se nacionalne manjine obuhvaćajući građane koji su prije pripadali narodima bivše SFRJ. Hrvatska se tada našla pred pitanjem – kako u novim uvjetima definirati status građana koji ne pripadaju većinskom hrvatskom narodu, a dotad nisu imali status nacionalnih manjina.

Uz pomoć međunarodne zajednice Hrvatska je, prihvaćajući međunarodne obveze koje se odnose na prava nacionalnih manjina, dosegla značajnu razinu normativnih pretpostavki za njihovo bolje ostvarivanje i zaštitu. Donesen je Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina, ratificirane su uglavnom sve međunarodne konvencije koje se odnose na prava nacionalnih manjina, a doneseno je i određeno provedbeno zakonodavstvo s tog područja.³ Međutim, u pojedinim sredinama nije bilo političke volje da to potpuno zaživi u praksi.

¹ Ovaj model je obuhvaćao: pravo na naobrazbu na vlastitom jeziku, pravo na službenu upotrebu jezika, pravo na informiranje na jeziku nacionalne manjine, raznovrsne mogućnosti očuvanja etničkog, jezičnog i vjerskog identiteta te predstavljanja manjinskih interesa.

² Mađarima, Talijanima, Česima, Slovacima, Rusinima i Ukrajincima.

³ Na primjer Zakon o uporabi jezika nacionalnih manjina i Zakon o obrazovanju na jezicima nacionalnih manjina.

Republika je Hrvatska, unatoč ratnim teškoćama, uspjela stvoriti zadovoljavajući model ostvarivanja etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina i uskladiti ga s primjerenim europskim iskustvima i standardima. Model se temelji na integraciji, a ne asimilaciji. On podrazumijeva da se etnička prava pripadnika nacionalnih manjina ostvaruju u nadležnim institucijama sustava, stručno i upravno odgovornim za određena područja (naobrazba, znanost, knjižničarstvo, zaštita spomeničkog blaga ...), dok se samo dio etničkih prava (informiranje, izdavaštvo i kulturni amaterizam) ostvaruje djelovanjem nevladinih udruga nacionalnih manjina. Iako ovaj model obuhvaća većinu etničkih prava nacionalnih manjina, pojavljuju se problemi u njegovoj provedbi. Oni su vezani za nedovoljnu osposobljenost i spremnost nadležnih institucija sustava da se bave i ostvarivanjem etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina te za nezainteresiranost dijela tijela lokalne uprave i samouprave da brinu o ostvarivanju etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina koji žive na njihovom području. Ostvarivanje prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, polazeći od okvira sadržanih u hrvatskom zakonodavstvu, može se promatrati na četiri razine: putem kulturne autonomije, odgoja i naobrazbe na manjinskom jeziku i pismu, razmjernog sudjelovanja u vlasti na državnoj i lokalnim razinama te prekogranične suradnje nacionalnih manjina.

Kulturna autonomija

U aktualnoj i povijesnoj perspektivi problemi nacionalnih manjina imaju vidljivu kulturnu dimenziju. Mnogi danas u kulturnoj sferi traže i prepoznaju bit etničkih sukobljavanja. Zato se u traženju demokratskih mehanizama za rješavanje sporova i osiguravanje zajedničkog života nacionalnih manjina i većinskog naroda sve više imaju na umu kulturna stanja i promjene koje mogu djelovati na ukupnu atmosferu u društvu. Nastoji se stvarati takvo kulturno ozračje koje će povećati međusobnu toleranciju i pomoći da se realno sagledaju problemi etničkih manjina i većine i sredstva za njihovo rješavanje. Naslijeđe prijašnjih vremena, daljih i bližih, u gotovo svim je zemljama takvo da se pripadnici različitih naroda ne mogu prostorno razdvojiti na takav način da se ukupnost svih nadležnosti može prepustiti svakom narodu ponaosob. U državama koje imaju nacionalne manjine, a takvih je mnogo, u teritorijalnom se pogledu često isprepleće odnos većine i manjine. Nerijetko se pripadnici nacionalnih manjina na određenom prostoru nalaze u većini, iako su u državi u manjini, što je dodatni problem. Zato je suživot etničkih zajednica u hrvatskom multietničkom društvu izrazito značajan.

Vrlo složeni većinsko-manjinski odnosi pokušavaju se razriješiti na različite načine. Kulturna autonomija svakako je jedan od najčešće korištenih. Ona podrazumijeva pravo neke nacionalne manjine na izražavanje posebnosti i različitosti u višetetničkom okruženju, te pravo očuvanja i razvijanja vlastitog identiteta. Za manjine koje su brojčano male, kulturna je autonomija i jedini način zaštite. Bez ovakvog oblika zaštite malobrojne nacionalne manjine osuđene su na asimilaciju i izumiranje. Zbog toga pluralističko i uistinu demokratsko društvo mora ne samo poštovati etnički, kulturni, jezični i vjerski identitet svake osobe koja je pripadnik neke nacionalne manjine, nego, također, stvoriti prikladne uvjete koji će im omogućiti izražavanje, zaštitu i razvoj tog identiteta. To se postiže ponajprije na lokalnoj razini gdje pripadnici nacionalnih manjina žive i rade.

Sadržaj kulturne autonomije može biti različit i ponajprije ovisi o zahtjevima nacionalne manjine te financijskim mogućnostima države i lokalne samouprave.⁴

Tablica 1: Etnička struktura stanovništva u Hrvatskoj 1981. i 1991. godine

Nacionalnost	1981.		1991.	
	Broj	%	Broj	%
Hrvati	3.454.661	75,1	3.736.356	78,1
Albanci	6.006	0,1	12.032	0,3
Austrijanci	267	0,0	214	0,0
Bugari	441	0,0	458	0,0
Crnogorci	9.818	0,2	9.724	0,2
Česi	15.061	0,3	13.086	0,3
Grci	100	0,0	281	0,0
Mađari	25.439	0,6	22.355	0,5
Makedonci	5.362	0,1	6.280	0,1
Muslimani	23.740	0,5	43.469	0,9
Nijemci	2.175	0,1	2.635	0,1
Poljaci	758	0,0	679	0,0
Romi	3.858	0,1	6.695	0,1
Rumunji	609	0,0	810	0,0
Rusi	758	0,0	706	0,0
Rusini	3.321	0,1	3.253	0,1
Slovenci	25.136	0,6	22.376	0,5
Srbi	531.502	11,5	581.663	12,2
Talijani	11.661	0,3	21.303	0,4
Turci	320	0,0	320	0,0
Ukrajinci	2.515	0,1	2.494	0,1
Vlasi	16	0,0	22	0,0
Židovi	316	0,0	600	0,0
Ostale narodnosti	1.553	0,0	3.012	0,1
Neopredijeljeni	17.133	0,4	73.376	1,5
Jugoslaveni	379.057	8,2	106.041	2,2
Regionalna pripadnost	8.657	0,2	45.493	0,9
Nepoznato	64.737	1,4	62.926	1,3
Ukupno	4.601.469	100,0	4.784.265	100,0

Izvor: Statistički ljetopis Hrvatske 1992., Zagreb, 1993., str. 64.

⁴ U osnovi se kulturna autonomija sastoji od sljedećih elemenata: načina korištenja jezika i pisma manjine u službenoj uporabi; načina uporabe manjinskih simbola (grba i zastave) i toponima – naziva mjesta; osnivanja odgojnih i nastavnih ustanova, kulturnih društava, izdavačkih poduzeća, knjižnica i čitaonica, medija (radija, TV-a, novina); načina zaštite kulturne baštine i slično.

Republika Hrvatska se prema zakonskim okvirima obvezuje da će pripadnicima svih nacionalnih manjina osigurati:

- a) puno poštovanje načela nediskriminacije kako je predviđeno međunarodnim instrumentima;
- b) pravo zaštite od svake djelatnosti koja može ili koja bi mogla ugroziti njihov opstanak;
- c) pravo na identitet, kulturu, vjeroispovijed, javno i privatno korištenje jezika i pisma te naobrazbu;
- d) zaštitu ravnopravnog sudjelovanja u javnim poslovima kao npr. uživanje političkih i ekonomskih sloboda u društvenoj sferi, pristup medijima, te sudjelovanje na polju naobrazbe i općenito kulturnih pitanja;
- e) pravo odlučivanja kojoj nacionalnoj manjini građanin ili građanka žele pripadati, te uživanje svih prava u vezi s tim izborom, bilo pojedinačno, bilo u udruženju s drugim osobama. To se pravo posebice odnosi na slučajeve braka između osoba koje pripadaju različitim nacionalnim manjinama, bez štete za osobe u pitanju.

Navedena načela primjenjuju se također u korist Hrvata u općinama u kojima oni ne čine brožčanu većinu u odnosu na jednu ili više nacionalnih manjina. Bitno je istaknuti da pripadnici svih nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj mogu slobodno upotrebljavati, u privatnom i javnom životu, svoj jezik i pismo. U općinama u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu u ukupnom broju stanovnika, u službenoj će uporabi uz hrvatski jezik i latinično pismo biti i jezik i pismo te nacionalne manjine. Uz to, jedinice lokalne samouprave mogu utvrditi službenu uporabu dvaju ili više jezika i pisama vodeći računa o broju pripadnika i interesima nacionalnih manjina. Dopušteno je posjedovanje i uporaba znamenja i simbola nacionalnih manjina. Prilikom službene uporabe znamenja i simbola nacionalnih manjina obvezatno se uz njih ističu odgovarajuća znamenja i simboli Republike Hrvatske. Ako se izvodi himna ili svečana pjesma nacionalne manjine, obvezatno se najprije izvodi himna Republike Hrvatske. Statutom jedinice lokalne samouprave može se propisati način korištenja nacionalne zastave i simbola nacionalnih manjina. Pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno organizirati informativnu i izdavačku djelatnost na vlastitome jeziku i pismu, a Republika Hrvatska i tijela lokalne samouprave financijski pomažu ostvarivanje tih prava, sukladno svojim mogućnostima. Isto tako, pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno osnivati kulturna i druga društva radi očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta. Ta su društva autonomna, a država i tijela lokalne samouprave također financijski pomažu njihov rad prema svojim mogućnostima. Republika Hrvatska štiti i spomeničko blago i cjelokupnu kulturnu baštinu nacionalnih manjina.

Odgoj i naobrazba nacionalnih manjina

Odgoj i naobrazba pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj obavlja se u dječjim vrtićima i školama na njihovu jeziku i pismu, prema posebnim programima u kojima je primjereno sadržana njihova povijest i kultura. Školski program koji pred-

stavlja vezu s nacionalnom pripadnošću polaznika utvrđuje Ministarstvo prosvjete i športa na prijedlog Ureda Vlade Republike Hrvatske za nacionalne manjine. U jedinicama lokalne samouprave i uprave u kojima nacionalne manjine čine relativnu većinu stanovništva može se ustanoviti zasebna školska ustanova ili zasebna školska odjeljenja s nastavom na jeziku i pismu te nacionalne manjine, ako to dopušta broj polaznika i ako to oni žele. U slučaju da se zbog malog broja polaznika ne mogu formirati škole ili odjeljenja po navedenim kriterijima, može se u okviru zasebnog školskog odjeljenja organizirati nastava predmeta čiji je program u vezi s nacionalnom pripadnošću polaznika (jezik i književnost, povijest...). Zanimljivo je da se u jedinicama lokalne samouprave i uprave, iz kojih je u Drugom svjetskom ratu i poslije njega autohtono stanovništvo pojedinih nacionalnih manjina bilo protjerano u matične zemlje ili se vodila politika iseljavanja u matične zemlje (na primjer Nijemci i Austrijanci), može u školsku nastavu uvesti fakultativno učenje stranog jezika. To se može provoditi od 4. razreda osnovnog do kraja srednjoškolskog školovanja, kao strani jezik, jezik te nacionalne manjine, neovisno o postotku koji te nacionalne manjine imaju u broju stanovništva na tom području.

Tablica 2: Uporaba manjinskih jezika u školskom sustavu Republike Hrvatske prema broju učenika u školskoj godini 1998./1999.

manjinski jezik	ukupno manjinskih učenika	predškolsko			osnovna škola			srednja škola		
		NH	DN/JK	NJM	NH	DN/JK	NJM	NH	DN/JK	NJM
talijanski	13653			729	9863	9834	2239	6		816
hebrejski	40			40						
srpski	11487			118	345	161	7229	1761		2034
mađarski	1033			36	631	512	282	12	8	64
njemački	50				1		49			
slovački	435			435	434					
češki	921			143	364	345	408	6		
romski	889	36		109	832					
rusinski	18							18		
ukrajinski	12				12					

Legenda: NH-nastava na hrvatskom; DN/JK-dopunska nastava/njegovanje manjinskog jezika; NJM-nastava na manjinskom jeziku.

Izvor: Inicijalno izvješće o primjeni Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 1999., str. 16.

U hrvatskom je zakonodavstvu predviđeno da se u jedinicama lokalne samouprave i uprave, sa svrhom zaštite kolektivnih prava autohtonih nacionalnih manjina koje su osobito ugrožene, poduzimaju i mjere posebne zaštite kroz omogućivanje sudjelovanja u javnim poslovima, školovanju, kulturi, duhovnom i vjerskom životu te pristupu javnim medijima, bez obzira na njihov udjel u ukupnom stanovništvu. Ove mjere poduzimaju se sve do ponovnog uspostavljanja sustava vlastitih organizacija radi njegovanja i

unapređivanja nacionalnih posebnosti, kulture i odgojno-nastavnih institucija manjinskih zajednica u prijašnjem opsegu. Za te svrhe Republika Hrvatska osigurava i nužna financijska sredstva uz sredstva općine u kojoj ta manjina živi.

Razmjerno sudjelovanje nacionalnih manjina u vlasti

Danas je u svijetu sve više država u kojima se u okviru lokalne uprave i samouprave uvode različiti oblici zaštite nacionalnih manjina, i to bez obzira na to jesu li centralizirane ili decentralizirane. Različiti su razlozi za uvođenje razmjernog sudjelovanja u lokalnoj vlasti, a najčešće su to:

- učestali zahtjevi za razmjernim sudjelovanjem u vlasti nacionalnih manjina koje čine relativnu ili apsolutnu većinu stanovništva na određenom geografski zaokruženom području;
- sprječavanje separatističkih težnji pripadnika određenih nacionalnih manjina;
- miroljubivo rješavanje graničnih sporova između dviju ili više država;
- osiguranje zaštite etničkih prava pripadnika nacionalne manjine na zahtjev i uz posredovanje međunarodne zajednice.

Razmjerno sudjelovanje u vlasti može se organizirati posredstvom lokalne samouprave, ako nacionalna manjina ispunjava određene uvjete, a ponajprije odgovarajući postotak broja pripadnika nacionalne manjine u granicama jedinice lokalne samouprave. Razmjerno sudjelovanje pripadnika nacionalnih manjina u tijelima lokalne uprave i samouprave, a to pokazuju brojna europska iskustva, omogućuje demokratsko usklađivanje manjinskih s većinskim interesima na određenom prostoru. Time se osigurava ne samo izbjegavanje nesporazuma i mogućih konflikata na relaciji manjina – većina, nego i integracija pripadnika nacionalnih manjina u društvo u kojem žive uz mogućnost očuvanja njihovog etničkog identiteta.

Rješenja vezana za razmjerno sudjelovanje u lokalnoj vlasti trebaju biti prihvatljiva za pripadnike nacionalne manjine zbog koje se ono i organizira, ali i za pripadnike većinskog naroda i drugih manjina. Utvrđena rješenja ne smiju narušavati suverenost i teritorijalnu cjelovitost države, niti dovoditi do blokade procesa političkog odlučivanja. Nevladine udruge nacionalnih manjina, uz razmjerno sudjelovanje u vlasti, također su značajne za ostvarivanje manjinskih prava u jedinicama lokalne samouprave. One, vrlo često potiču tijela lokalne vlasti u donošenju i provođenju propisa kojima se osigurava puna zaštita manjinskih interesa.

Pripadnici nacionalnih manjina koje sudjeluju u stanovništvu Republike Hrvatske s više od 8% imaju pravo na zastupljenost razmjerno svom udjelu u ukupnom stanovništvu u Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske, te tijelima vrhovne sudbene vlasti. Pripadnici nacionalnih manjina, čiji je udio u stanovništvu Republike Hrvatske manji od 8%, imaju pravo izabrati pet zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskoga sabora, u skladu sa Zakonom o izborima zastupnika u Hrvatski sabor. Ovako izabrani zastupnici predstavnici su svih nacionalnih manjina koji su ih izabrali i dužni su štititi i zastupati njihove interese.

Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo i na zastupljenost u tijelima lokalne samouprave razmjerno svom udjelu u ukupnom stanovništvu određene jedinice lokalne samouprave. Ovo pravo osigurava se zakonom kojim se uređuje lokalna samouprava i statutom jedinice lokalne samouprave. U svrhu provedbe zakonodavstva o pravima nacionalnih manjina na kulturu, školovanje, pristup javnim medijima i ostvarivanje njihovog razmjernog udjela u javnim službama i drugim institucijama u ovim područjima, Vlada Republike Hrvatske ima Ured za nacionalne manjine.⁵

Značajna, ali nedovoljno definirana manjinska institucija u Hrvatskoj jest Vijeće nacionalnih manjina kao nevladino, koordinacijsko i konzultativno tijelo svih nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Vijeće nema svojstvo pravne osobe i djeluje samo snagom argumenata i dobrovoljnim prihvaćanjem njegovih odluka od strane svih nacionalnih manjina-članica. Vijeće čini po jedan predstavnik svake nacionalne manjine bez obzira na njezinu brojnost i unutarnji ustroj. Vijeće odluke donosi usuglašavanjem (konsenzusom), dok je glasovanje ostavljeno tek kao mogućnost koju Vijeće dosad nije koristilo, što mu daje veliku moralnu snagu. Vijeće nacionalnih manjina kao koordinacija nevladinih udruga surađuje sa zastupnicima nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru, ali ono nije alternativna nego komplementarna institucija zastupnicima nacionalnih manjina. Vijeće prati provođenje politike očuvanja i promicanja prava nacionalnih manjina, razmatra probleme i zauzima stajališta o svim prijedlozima zakona i propisa kojima se uređuje zaštita nacionalnih manjina, dostavlja stajališta, zahtjeve i prijedloge Saboru i Vladi kao i njihovim radnim tijelima radi razmatranja i rješavanja (očitovanja) te surađuje sa svim državnim tijelima i tijelima međunarodne zajednice, posebno s Venecijanskom komisijom. (Šimić, 1998.: 9).

Prekogranična suradnja nacionalnih manjina

Suradnja nacionalnih manjina s matičnim državama ovisi ponajprije o odnosu matične države prema dijelovima naroda koji žive izvan granica te države. Naime, neke od država vrlo su zainteresirane za suradnju s pripadnicima njihove nacionalne manjine koja živi u Republici Hrvatskoj. Te države uglavnom materijalno i na druge načine podupiru očuvanje nacionalnog identiteta dotične nacionalne manjine. Najčešći oblici i sadržaji suradnje pripadnika nacionalnih manjina s matičnim državama su:

- stipendije za redovne studije i specijalizacije u državi matičnog naroda (posebno studij jezika, povijesti, zemljopisa, glazbene i likovne kulture);
- studijski boravci u svrhu boljeg upoznavanja države matičnog naroda, njezine kulture, prošlosti i sadašnjosti;
- sudjelovanje na nastavnim seminarima, stručnim i drugim skupovima i kulturnim manifestacijama;
- boravak i pomoć stručnjaka iz države matičnog naroda udrugama nacionalnih manjina;

⁵ Za područje jedne ili više općina u kojima broj pripadnika nacionalnih manjina i njihov interes to zahtijeva, Vlada Republike Hrvatske može osnovati područni ured za nacionalne manjine.

- materijalna i druga pomoć u izdavačkoj i informativnoj djelatnosti pripadnika nacionalnih manjina;
- znanstvena istraživanja o životu nacionalnih manjina;
- suradnja između kulturnih i sportskih udruga;
- razmjena izložbi, kazališnih predstava, folklornih skupina, zborova i drugih kulturnih programa.

Najrazvijeniju i sadržajima najbogatiju suradnju s državom matičnog naroda ima talijanska nacionalna manjina. Ona putem Talijanske unije, Talijanske drame, izdavačke kuće "EDIT" i Centra za povijesna istraživanja ostvaruje suradnju s kulturnim, prosvjetnim, znanstvenim, sportskim i drugim institucijama i organizacijama u Italiji. S tim je ciljem između Hrvatske i Italije potpisan je i sporazum o zaštiti talijanske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske nacionalne manjine u Italiji. Takav bilateralni sporazum Hrvatska je sklopila i s Mađarskom o zaštiti mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj. (Šimić, 1998.: 8). Dobru suradnju s matičnim državama tradicionalno ostvaruju pripadnici mađarske, češke, slovačke i ukrajinske nacionalne manjine. U novije vrijeme to čine i pripadnici ostalih nacionalnih manjina, posebno slovenske, makedonske, srpske i bošnjačke nacionalne manjine.

U poticanju politike zaštite nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, posebno su aktivne europske organizacije i institucije koje rade u interesu stabilnosti i sigurnosti Europe, temeljeći to na načelima liberalne demokracije, zaštite ljudskih prava i sloboda te slobodnog tržišta. Polazeći od aktivnosti u zaštiti ljudskih prava i sloboda, iskustva na nastavnom, kulturnom, socijalnom i drugim poljima te fleksibilnosti i metoda rada, Vijeće Europe je jedna od najznačajnijih organizacija koja se bavi i problemima nacionalnih manjina. Zato je pomoć Republici Hrvatskoj koju pružaju Vijeće Europe, OESS i druge europske institucije, uključujući i Pakt o stabilnosti da što prije i u potpunosti primijeni odgovarajući model zaštite etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina i na lokalnoj razini od iznimnog značenja. Sve to treba omogućiti još višu razinu suživota etničkih zajednica u Hrvatskoj, osobito na područjima od posebne državne skrbi.

Zaključak

Pregled ostvarivanja prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj pokazuje da pravo kulturne autonomije, zbog organiziranosti, najpotpunije ostvaruju pripadnici nacionalnih manjina koje su ta prava imale i prije uspostave samostalne Republike Hrvatske. Pripadnici "novih" nacionalnih manjina još su u fazi organiziranja cjelovitog ostvarivanja svojih manjinskih prava.

Definiranje položaja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj rješavano je samostalno ili u suradnji s institucijama međunarodne zajednice, što je među ostalim rezultiralo donošenjem Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina te definiranjem statusa srpske nacionalne manjine u istočnoj Slavoniji. Donošenjem Ustavnog zakona kojim su regulirana prava nacionalnih manjina formalno je proširena mogućnost ostvarivanja njihovih prava, osobito nakon

donošenja odgovarajućeg, provedbenog zakonodavstva i potvrđivanja temeljnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu nacionalnih manjina. U tome posebno mjesto zauzimaju Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima. Analiza ostvarivanja manjinskih prava na primjeru Hrvatske dovodi i do zaključka da na ostvarivanje prava nacionalnih manjina u praksi utječe i matična država, ne samo prateći ostvarivanje tih prava, već i aktivno pomažući programe sunarodnjaka.

Sadašnja ukupna politička i socijalna situacija u Hrvatskoj nije baš najpovoljnija za ostvarivanje manjinskih prava. Posljedice rata, teško gospodarsko i socijalno stanje učinili su svoje i razgovor o pravima manjina ne može se voditi kao u državama koje takvih problema nisu imale. Uključivanjem Hrvatske u procese europske integracije može se očekivati da će nacionalne manjine biti doživljavane kao bogatstvo, a ne kao njezin balast. Uz pomoć svojih manjina Hrvatska može ostvariti bolju povezanost i suradnju s nekim značajnim državama u svom okruženju i to ne samo na kulturnom, nego još više na gospodarskom planu. Te države Hrvatskoj mogu pomoći na različitim područjima. Manjine treba shvatiti kao mostove koji povezuju i može se očekivati je da će se upravo na tom, tako željenom, putu u europske integracije nacionalne manjine pokazati kao velika hrvatska prednost.

Literatura

- Deren-Antoljak, Štefica, 1994.: Constitutional and Legal Aspects of the Protection of the Rights of Ethnic and National Communities or Minorities in the Republic of Croatia, *Balkan forum*, 1: 125-153
- Informacija o ostvarivanju kulturne autonomije pripadnika etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj*, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb 2000.
- Izvešće Republike Hrvatske o provođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina*, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, siječanj 1999.
- Inicijalno izvješće o primjeni Europske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima*, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb, 2000.
- Model ostvarivanja etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, Vlada Republike Hrvatske, Klasa: 007-01/01-02/01, Zagreb, 22. veljače 2001.
- Šimić, Mila (ur.), 1998.: *Ostvarivanje kulturne autonomije nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj*, Vlada Republike Hrvatske, Zagreb
- Tatalović, Siniša, 1997.: *Manjinski narodi i manjine*, Prosvjeta, Zagreb
- Tekst Mišljenja o primanju Hrvatske u Vijeće Europe, *Vjesnik*, 25. travnja 1996., 3
- Ugovor između Republike Hrvatske i Talijanske Republike o pravima manjina*, Zagreb, 5. prosinca 1996.
- Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, 113/2000.
- Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine*, 51/2000.

Vukas, Budimir, 1999.: The legal Status of Minorities in Croatia, u: Trifunovska, S. (ur.), *Minorities in Europe – Croatia, Estonia and Slovakia*, T.M.C. Asser, The Hague, 3-63

Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, *Narodne novine*, 51/2000.

Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine*, 51/2000.

Siniša Tatalović

NATIONAL MINORITIES IN CROATIA

Summary

For Croatia as an independent state, the regulation and the realization of the freedoms and rights of national minorities have become a major test and measure of the degree of the democratization of the society as well as one of the essential conditions for economic and political integration into Europe. Taking the Croatian legal framework as our starting point, the realization of the rights of national minorities in the Republic of Croatia can be viewed at four levels: cultural autonomy, education in minority languages and alphabets, proportional representation in government both at the national and the local level, and the cross-border cooperation of national minorities. A review of the condition of the rights of national minorities in Croatia shows that the cultural autonomy rights are optimally utilized, due to their good organization, by those national minorities that enjoyed those rights before the creation of the independent Croatia. The “new” national minorities are still organizing themselves in order to realize more fully their minority rights. A variety of European organizations and institutions who promote European stability and security are especially active in encouraging the protection of national minorities in Croatia.

Key words: Croatia, ethnic rights, cultural autonomy, local autonomy, national minorities

Mailing address: Faculty of Political Science, Lepušićeva 6, HR 10000 Zagreb. E-mail: statal@fpzg.hr